

Periodizace vývoje

Snahy rozdělovat celoživotní cyklus člověka sahají velmi hluboko do minulosti. Vynucoval si je sám život v různých společenstvích mezi jeho členy nejrůznějších věkových stupňů.

Vědecký charakter těchto snah je novějšího data, ale ani dnes ještě neexistuje nějaký všeobecně akceptovaný periodizační systém, třebaže mu vážnou vědeckou pozornost věnovala řada významných myslitelů minulosti dávnější i novější až po současnost.

(Kuric, 2001)

Nejznámější myslitelé, kteří se snažili z nejrůznějších teoretických a ideových aspektů řešit problematiku periodizace vývoje jsou:

J. A. Komenský, J. J. Rousseau, O. Kroh, J. Piaget, H. Wallon, Ch. Buhlerová, S. Freud, W. Hansen, C. H. Stratz, L. S. Vygotskij, A. N. Leontjev, D. B. Elkonin, O. Tumlriz, E. H. Erikson a jiní.

U nás J. Vaněk, V Příhoda, J. Švancara, J. Kuric, P. Říčan atd.

Za východiska si jednotliví autoři berou rozmanitá kritéria podle jejich chápání podstaty psychického vývoje člověka.

Z charakteristiky psychické ontogeneze vyplývá, že je to **proces, jehož výsledkem jsou novější a vyšší psychické kvality, které umožňují vyvíjejícímu se jedinci se postupně přizpůsobovat daným životním podmínkám na vyšší úrovni, a do těchto podmínek aktivně zasahovat.**

Kritéria a východiska pro psychickou periodizaci je třeba tedy hledat tam, kde ve vývoji opravu **vzniká nová kvalita**, umožňující vyvíjejícímu se jedinci jak vyšší stupeň procesu přizpůsobování se, tak i jeho aktivní působení na okolí, které jeho životní prostor obklopuje.

**Přechody z nižších na vyšší způsoby
přizpůsobování** lze v psychické
ontogenezi považovat za **zlomy**, **uzlové
body** či **mezníky** i když nemusí jít o událost
časově krátkou a jednorázovou. Kritériem
je **přechod k vyšší kvalitě interakce
vyvíjejícího se jedince s prostředím.**

Zjednodušeně za takové „zlomy“ „uzlové body“, „mezníky“, „přechody“ či „fáze“ lze považovat početí, porod, začátek vývoje řeči a chůze, utvoření sebevědomí (vědomí osobní identity), první tvarovou přeměnu, introverzi, fakt pohlavního dozrání, vytvoření osobní autonomie a vstup do společnosti jako rovnocenný partner, dosažení vrcholu fyzické výkonnosti, vyvrcholení maximální duševní výkonnosti, výraznější involuční projevy a klimakrétium atd.

Člověk prochází během života zákonitými proměnami svého těla.

1. Tvarová proměna - předškolní věk - posun proporcí, protažení končetin (Filipinská míra – dítě dosáhne přes hlavu rukou na ucho), ztráta zaoblenosti, delší krk, osifikace končetin, začátek výměny dentice – proces trvá asi rok, u děvčat probíhá dříve.

„Během ní vám povyroste tělo a vy už nemáte hlavu jako mimozemšťan, ale jste ještě malí špunti, sotva se chystáte do školy, takže je vám to tak jako tak celkem jedno a okolí kupodivu taky.“

2. Druhá tvarová proměna – kolem 11 - 13 let
změna tělesných proporcí související s pohlavním dospíváním

“Pro vás již zcela zásadní, začíná kolem třinácti a v ideálním případě vám od pasu nahoru (u žen) a od pasu dolů (u mužů) něco povyroste, prožíváte to strašně, protože se kolem toho točí celý svět a řeší to naprosto všichni.“

3. tvarovou proměnu – kolem 22 – 24 lety věku

„Knihy zatajily, není zákonitá a mám pocit, že se víc týká mužů. Neproblíhá od pasu nahoru, ani dolů, ale zcela krutě se týká pouze a jenom toho pasu, který se nekompromisně začne zvětšovat a vůbec to není ideální. Celý svět se kolem toho sice netočí, ale když vám to dojde, tak to je taky nic moc, ale vzhledem k tomu, že už znáte dobré restaurace, tak to jdete zahnat kusem žvance a je zase dobře. Neřeší to všichni, spousta z nich pouze taktně mlčí, nebo je na tom stejně, nebo to už mají za sebou.“

4. **Tvarová proměna** – období stáří

„Tu poslední, kdy se vám zvětší pouze nos a uši a z vašeho v mládi vytetovaného tygra na levém prsu se stane šavlozubá žirafa z drápama snad ani nemá smysl řešit.“

V psychické ontogenezi dochází k situacím, kdy se v kratších časových úsecích nashromáždí větší množství vývojových změn, a k delším časovým úsekům, kdy jsou vývojové změny méně zřetelné a vyvíjející se osobnost se zde zachovává svoji relativní stabilitu, přičemž často jde i o relativní stálost realizace určitých dominantních aktivit.

- Snaha o periodizaci psychické ontogeneze (vývoje) je podmíněna jednak teoretickými zájmy, jednak potřebami praxe.
- Jde o složitý problém, na který se pohlíží z různých zorných úhlů a při jeho formulaci se používá různá terminologie.

Psychickou ontogenezi – tzn. celoživotní cyklus člověka – lze rozčlenit na tři výrazné etapy (Kuric, 2001):

1. **Mládí** (asi do 20. roku života)
2. **Dospělý věk** (od dvacátého do šedesátého života)
3. **Stáří** (od šedesáti do 120 let života)

V rámci těchto etap lze život rozdělit na jednotlivá stadia, či období.

Periodizace inspirovaná V. Příhodou co do obsahu, ale při nepoužívání jeho terminologie:

1. Stadium nitroděložní (intrauterinního vývoje) - od početí k porodu
2. Stadium kojenecké – od porodu v užším smyslu do deseti dnů, v širším smyslu do dvou měsíců.
3. Stadium raného dětství – od dvou měsíců do 3 let
4. Stadium předškolního dětství – období předškolního věku nebo věku mateřské školy 4 – 7 let
5. Stadium školního dětství – období mladšího školního věku- vstup do školy – 11 let
6. Stadium pubertální – začíná prepubertálními změnami v chování, končí ukončením pohlavního dospívání tzn. asi kolem 13. roku života
7. Stadium adolescence – začíná po období puberty , končí kolem 20 roku života
8. Stadium mladšího dospělého věku - začíná vstupem mladého člověka do života společnosti a končí kolem 30 roku života
9. Stadium středního dospělého věku – od 30 do 45 let
10. Stadium staršího dospělého věku – od 46 do 60 roku života
11. Stadium počátečního stáří – začíná mezi 60 až 66 rokem života a končí kolem 75 až 78 věku života
12. Stadium pokročilého stáří – od 78 do 90 roku života
13. Stadium vrcholného stáří - od 91 let

Periodizace vývoje (Čačka)

1. Rané dětství
  - I. Novorozenec
  - II. Kojenec
  - III. Batole
  - IV. Předškolní věk
2. Dětství a prepuberta
3. Dospívání
  - I. Puberta
  - II. Adolescence

Periodizace vývoje (Říčan)

1. Prenatální vývoj
2. Kojenecké období
3. Batolecí období (1 – 3 roky)
4. Předškolák (3 – 5 let)
5. Mladší školní věk (6 – 11 let)
6. Pubescence (11 – 15 let)
7. Adolescence (15 – 20 let)
8. Zlatá dvacátá léta (20 – 30 let)
9. Životní poledne (30 – 40 let)
10. Druhý dech (40 – 50 let)
11. Jaké je to po padesátce (50 – 60 let)
12. Přidat léta životu – přidat život létům (životní cesta po šedesátce)
13. O smrti

Literatura:

- Kuric, J. Ontogenetická psychologie. VUT v Brně, Akademické nakladatelství CERM. Brno 2001. ISBN 80-214-1844-3
- Čačka, O. Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace. Brno: DOPLNĚK, 2000. 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
- Říčan, P. Cesta životem. Praha 1990.